

ньо особистісних суперечностей, які потребують не тільки емоційної розрядки, але й дозволу на це.

Дитині, яка пережила локальний воєнний конфлікт, слід допомогти: виразити приховані переживання екстремальної події; ідентифікувати та виразити спогади, тривоги, попередити їх генералізацію; стимулювати вияви страху, гніву, печалі в присутності дорослого; стимулювати повідомляти батькам і вчителям, коли думки про екстремальні події та пережиті почуття заважають навчанню; пояснювати, чому бувають погані сни; ділитися тривогами; ідентифікувати пережиті під час події тілесні відчуття; зберігати позитивні спогади про те, що дитина робила у важкий момент (В. Каган).

Список використаних джерел

1. Корнієнко І. О., Лісовецька І. М., Луценко Ю. А., Романовська Д. Д. Досвід надання допомоги дітям і сім'ям – жертвам військового конфлікту : практ. посіб. Київ, 2017. 152 с.
2. Луценко Ю. А., Семенова М. І. Програма психосоціальної підтримки дітей 8–12 років: Знаю. Можу. Роблю. Київ, 2015. 46 с.
3. Музиченко І. В., Ткачук І. І. Шляхи подолання дитячої психотравми в діяльності працівників психологічної служби : метод. рек. Київ, 2017. 88 с.
4. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.-метод. посіб. / С. О. Богданов та ін. ; заг. ред. В. М. Чорнобровкін, В. Г. Панок. Київ, 2017. 208 с.

Стеценко Альбіна Денисівна,

здобувачка вищої освіти соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України;

Селюкова Тетяна Василівна,

викладачка кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України

ОСОБЛИВОСТІ ДЕВІАНТНИХ УСТАНОВОК УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Коли на території України відбуваються воєнні дії, коли багато людей змушені покинути свої домівки в пошуках безпеки, коли існує постійна загроза, велика кількість громадян нашої країни стикаються з екстремальними проблемами та переосмислюють події, які донедавна вважалися неможливими. Все це впливає і на психологічний стан людей, і на їх адаптацію, а також на мотивацію до подолання діяльності. Але неважливо

від місця перебування особи, нервова система знаходиться в постійному стресі та унеможливорює набуття негативних реакцій, які впливають на поведінку людини.

Виникнення девіантної поведінки особистості відбувається під впливом соціально-економічних, морально-психологічних та інших факторів. Серед цих факторів у наш час слід особливо відзначити посилення соціального розшарування суспільства, неготовність соціальних інститутів для забезпечення успішної соціалізації особистості в умовах трансформації суспільства, недостатньо високий рівень психологічної компетентності більшості населення тощо. В основі девіації часто лежить конфлікт цінностей, інтересів, розходження потреб, деформація способів їх задоволення, помилки у вихованні, негативний життєвий досвід, емоційні потреби, неадекватність самооцінки і рівня домагань, слабкий розвиток рефлексії, низький рівень адаптивних можливостей, викривлення в когнітивній сфері тощо [2; 4].

Зокрема, масовий характер вимушеного переселення під час воєнних дій характеризується великою кількістю соціально-психологічних проблем, які властиві процесу вимушеної міграції. Вона, у свою чергу, характеризується підвищеним рівнем агресивності, відчуттям тривоги і розгубленості, втрати почуття впевненості, нервова психічної напруженості, що нерідко призводить до девіантної поведінки особистості та негативно позначається на результатах адаптації [1, с. 5].

Наше дослідження мало за мету вивчення особливостей девіантних установок українців під час воєнних дій в Україні. В дослідженні брали участь дві групи респондентів – перша група, це особи, які залишились у зоні бойових дій. Друга група – тимчасово переміщені особи. Для дослідження девіантних установок була використана методика для визначення поведінки, що відхиляється (О. М. Орел). Встановлення відмінностей в особливостях девіантних установок здійснювалося за допомогою критерію U Манна-Уїтні.

Були отримані такі результати: в першій групі респондентів (особи, що залишились у зоні бойових дій) переважає «делінквентна поведінка», «схильність до подолання норм та правил», а в другій групі (тимчасово переміщені особи) – «вольовий кон-

троль емоційних реакцій». Відмінності за цими показниками статистично значущі, варіювалися від $0,01 < p < 0,05$.

Також нами була розроблена невелика анкета, яка дала нам змогу зрозуміти психологічні проблеми наших респондентів. Представники першої групи схильні демонструвати агресивність, різку зміну настрою, скритність особистості, незадовільність ситуацією навколо. Збільшуються агресивні тенденції до навколишніх людей, влади. Визначаються такі особливості як неадекватність самооцінки, втрата перспективи, зростання песимізму, зміна соціальної активності, поява безкомпромісних суджень і соціально-агресивної поведінки, накопичуються емоції, що направляють вибухи своїх міркувань не тільки на оточення, але і на себе.

В афективній сфері вияви такого роду виявляються станом пригніченості, роздратованості, похмурості, нездатності відчувати радість; блокуванням схильності до співробітництва, падінням довіри до світу. Втрачаються здатності до пошуку нових сенсів життя, визначається погіршення осмислення досвіду, неспроможність отримувати задоволення від повсякдення. Також у осіб, що залишились у зоні бойових дій, на перший план виходить постійний неспокій, різноманітні страхи аж до параної-дальних думок.

Для тимчасово переміщених осіб (респонденти другої групи) характерні вияви безпорадності. Зниження вольового контролю емоційних реакцій тягне за собою загострення внутрішньо особистісних конфліктів, а саме, почуття провини та сорому, що може призводити до виявів агресивної поведінки та аутоагресії (самозвинувачення, самопокарання тощо). Вони депресивні, тривожні, скуті, невпевнені. Характерна занижена самооцінка, пригнічений настрій, відчуття безнадійності, відсутність перспектив на майбутнє.

Вимушені переселенці стикаються із труднощами у процесі працевлаштування, облаштування житла. Вони були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватись від воєнних дій. Вони значною мірою втратили колишні економічні, професійні і навіть родинні зв'язки та опинилися перед необхідністю формування нового соціального статусу. Відбувається процес перебу-

дови особистості в кардинально змінених умовах життєдіяльності і цей процес виявляється в непередбачуваності вчинків, зацикленості на негативі, немотивованій пильності, частими скаргами, надмірній тривожності [3].

Для осіб, що залишились у зоні бойових дій, характерно збільшення уваги до себе та своїх близьких; визначається зміна ставлення до того, що відбувалось і відбувається в житті зараз; пересмислення свого життя шляхом зміни симпатій-антипатій, пошуку нових способів взаємодії і контактування з оточенням.

Проведений нами аналіз особливостей девіантних установок у осіб, що залишились в зоні бойових дій та тимчасово переміщених осіб, показує, що явище воєнних дій має комплексний характер і впливає на основні сфери особистості: емоційну, когнітивну, поведінкову, мотиваційну і комунікативну. Можливі порушення в різних особистісних сферах, зокрема психічне здоров'я українців, а це може призвести до глобальних проблем особистості.

Список використаних джерел

1. Кердивар В. В. Христенко В. Є Синдром жертви у внутрішньо переміщених осіб із зони локального воєнного конфлікту. Харків, 2021. 143 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник. Київ : Либідь, 2006. 297 с.
3. Спринська З. В. Психологічні особливості внутрішньо переміщених осіб. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 6. С. 50–56.
4. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки : навчально-методичний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

Сугерей Данило Сергійович,

бакалавр з психології Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Розвиток емоційного інтелекту у студентів-психологів під час війни є важливою проблемою, хоча наша психіка й здатна до адаптації під будь-які надзвичайні ситуації, але така кількість емоційного стресу та травм, що встигла викликати в людей, зокрема у психологів, які працюють з людьми, що постраждали внаслідок неї, призводить до того, що ми всі